

אי-יושר אקדמי: הסטודנטים^a

Bernard E. Whitley and Patricia Keith-Spiegel, Ball State University

מאמר זה מציג תקציר מעובד ומתומצת של חלקים נבחרים מביין שלושה פרקים ראשונים של ספר העוסק באי-יושר אקדמי של סטודנטים. התקציר כולל נקודות מרכזיות והצעות למרצים לטיפול מונע ולצמצום תופעות של אי-יושר או לטיפול בהן כאשר הן מתגלות. הספר מבוסס על מחקרים רבים בנושאים מגוונים ומציג ומסכם מחקרים אלו. במאמר זה לא כללנו את תיאורי המחקרים.

מהתגובה של אנשי הסגל והאדמיניסטרטורים כאשר מתגלים מקרים של אי-יושר אקדמי אצל סטודנטים. אם מקרים אלו אינם זוכים לתגובה נחרצת, הסטודנטים מסיקים שהתנהגויות כאלה הן מקובלות או לכל הפחות מותרות.

השליחות של הנחלת ידע: השליחות של יצירת ידע והנחלתו לסטודנטים היא בבסיס הפעילות של כל מוסד אקדמי. סטודנטים שמרמים, אינם לומדים את החומר המוצג בשיעורים. כך סובלנות לאי-יושר אקדמי מפחיתה את ההון האנושי הדרוש לחברה לשם פיתוחה וקידומה.

המורל של הסטודנטים: כשסטודנטים ישרים רואים שחבריהם שמרמים אינם נענשים, הם נעשים מוטרדים וכועסים ומפתחים גישה צינית לחינוך הגבוה. רגשות שליליים אלו פוגעים במוטיבציה שלהם ללמידה, וכמה מהסטודנטים (הישרים) אף נגררים לרמאות ומשתכנעים שזו הדרך היחידה להתקדמות באקדמיה ובחיים.

המורל של אנשי הסגל האקדמי: מרצים שמגלים שסטודנטים רימו אותם מגיבים לעתים קרובות ברגשות של כעס וסלידה. רבים מהם נלחצים ומפתחים רגשות שליליים, במיוחד כשהם מגלים שהאדמיניסטרטורים הממונים עליהם אינם תומכים במאמצים שלהם להתגבר על מעשי אי-יושר ולהעניש את הסטודנטים המרמים. הרגשות השליליים הללו עלולים להוביל לגישה צינית כלפי סטודנטים ואדמיניסטרטורים וכלפי ההליך החינוכי בכללו.

התנהגות עתידית של הסטודנטים: סטודנטים רבים מבין אלו שמרמים במהלך לימודיהם באקדמיה, ממשיכים לרמות גם בהמשך לימודיהם לתארים גבוהים או בבתי ספר מקצועיים, וכך גם בחייהם המקצועיים שלאחר סיום הלימודים, למשל בעולם העסקים. כך

פרק 1: אי-יושר אקדמי: האויב מבפנים

אי-יושר אקדמי של סטודנטים הוא תופעה נפוצה ביותר ששכיחותה הולכת וגדלה, והיא עלולה לגרום לנזק רב להוראה וללמידה, ובאופן כללי למוסדות החינוך הגבוה. משום כך צריכה תופעה זו להטריד אנשי סגל, אדמיניסטרטורים וסטודנטים.

נזקים פוטנציאליים מהתנהגויות של אי-יושר אקדמי

התיאורים אשר להלן מבוססים על מחקרים וסקרים שנערכו בין אנשי סגל, אדמיניסטרטורים וסטודנטים.

שוויון: סטודנטים שמרמים עשויים לקבל ציונים גבוהים יותר מהמגיע להם. אם הציונים הם מוחלטים, כלומר כל תלמיד מקבל את הציון הסופי על פי ציוניו במבחנים ובעבודות שהגיש, עלולה להיווצר "אינפלציה" של ציונים. אם הציונים הם יחסיים, כלומר יחסית למוצע של הכיתה או לנורמות אחרות, הרי שהמרמים מעלים את ממוצע הציונים בקורס, ולפיכך התלמידים שאינם מרמים מקבלים ציון נמוך מהמגיע להם ונגרם להם נזק כבד.

פיתוח האופי: חלק מהשליחות של החינוך הגבוה הוא פיתוח חיובי של האופי, האתיקה והמוסר של התלמידים, ופיתוח זה מושפע מאוד

^a המאמר תורגם, תומצת ועובד על ידי העורכת הראשית מתוך:

Whitley, B. E. & Keith-Spiegel, P. (2002). *Academic dishonesty: An educator's guide*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. אנו מציינים לכל המתעניין לקרוא את הנושאים המלאים בספר המקורי.

יושר של תלמידיהם בשל חשש שהדבר ישתקף בתדמית שלהם כמרצים. מרצים חדשים או מרצים ללא קביעות עלולים במיוחד לחשוש שוועדות של קביעות וקידום יסיקו מהתלונות שלהם על מעשי אי-יושר של סטודנטים מסקנות שליליות עליהם, למשל שיכולת ההוראה שלהם לקויה או שהם לא נקטו מראש צעדי מניעה למעשי רמייה של תלמידיהם. מרצים עלולים להיות מודאגים גם מהרושם שהם עושים על תלמידיהם - לחשוש שאם הם יטפלו באופן נחרץ במעשי אי-יושר, תלמידיהם יראו אותם כקשוחים מדי וידרגו אותם נמוך בסקרי הוראה. דווקא חשש זה אינו מוצדק שכן מחקרים מראים שרוב הסטודנטים רוצים שהמרצים שלהם יטפלו במעשי רמייה אקדמית.

חשש מתביעות משפטיות: בחברה רדופת המשפטים והחוקים של היום, מרצים חוששים שסטודנטים יתבעו אותם. חשש זה מוצדק כי אכן לעתים סטודנטים תובעים מרצים על האשמות מסוג זה.

פרק 2: אי יושר-אקדמי: מהו ומדוע סטודנטים מעורבים בו?

טיפולוגיה של התנהגויות של אי-יושר אקדמי: שבע קטגוריות

מחקרים זיהו שבע קטגוריות עיקריות של התנהגויות של אי-יושר אקדמי בקרב סטודנטים:

- 1. רמאות:** שימוש מכוון או ניסיון מכוון להשתמש ללא רשות בחומרים, במידע או בעזרי למידה בהכנת עבודות או מבחנים לשם קבלת קרדיט אקדמי. הרמאות כוללת העתקת עבודות של אחרים, שיתוף פעולה עם סטודנט אחר בהכנת עבודה שנועדה להיות אישית או העברה של מידע אסור בקשר להכנת עבודה לסטודנט או לאדם אחר. רמאות במבחנים כוללת מקרים כמו רכישה או השגה מראש של שאלות המבחן; הסטודנט שולח מישהו להיבחן במקומו; שימוש בחומר אסור בשעת הבחינה או שימוש באמצעים טכנולוגיים לתקשורת עם אדם אחר בלתי-מורשה בשעת בחינה; העברה של מידע אסור לסטודנט אחר בזמן הבחינה.
- 2. המצאת ראיות (פיברוק):** בהגשת עבודה לשם קבלת קרדיט אקדמי - זיוף מכוון או המצאה מכוונת של נתונים או של תוצאות או של כל סוג של ידע (כך שיתאימו לתוצאה כללית מצופה או רצויה לסטודנט שאותה ניסח מראש); ייפוי של נתונים שהתקבלו (כדי שיתאימו למחקר/תיאוריה מסוימים), כל זאת ללא רשות. בין היתר כוללת קטגוריה זו המצאה של מקורות לרשימה הביבליוגרפית, ציטוט מכוון שאינו מדויק או זיוף תוצאות של ניסוי מעבדה. הליכים אלו מסוכנים למחקר כי הם משנים את המהימנות של הנתונים, פוגמים במעמד של המחקר ועלולים לגרום לטעויות אצל משתמשי הנתונים המפוברקים הללו.
- 3. פלגיאט:** הסטודנט מנכס לעצמו עבודה של מישהו אחר ומגיש עבודה שאינה שלו. מדובר בהעתקה של רעיונות או חזרה מכוונת על רעיונות או על דברים שנכתבו או שנאמרו על ידי אדם אחר כאילו שהיו של הכותב, מבלי לקבל את הסכמת אותו אדם או מבלי לציין בכתובים את המקור

הלגיטימציה להתקדמות בלימודים על בסיס רמאות גורמת בסופו של דבר נזק גדול לחברה ולקהילה.

יוקרת המוסד: לעתים מקרי רמייה יצירתיים וייחודיים או כאלו שמעורבים בהם סטודנטים רבים, מתגלים ומדווחים בתקשורת. במקרים כאלו המוסדות האקדמיים המעורבים נקשרים בתדמית של אי-יושר ויוקרתם נפגעת.

אמון הציבור במערכת ההשכלה הגבוהה: ריבוי של דיווחים בתקשורת על מקרים בלתי-מטופלים של אי-יושר אקדמי עשוי לגרום לציבור לאבד את אמונו באקדמיה, ויש כבר ניצנים לתוצאות כאלה. סטודנטים שמרמים, כאלה שרואים סטודנטים אחרים מרמים, אנשים ששומעים בוגרים של מוסדות אקדמיים שמתגאים בכך שהם סיימו את לימודיהם בשימוש בשיטות רמייה ומעסיקים שמקבלים בוגרים עם תעודות אך חסרי הידע והכישורים שהתואר או התעודה אמורים להעיד עליהם, כל אלו מאבדים את אמונם באקדמיה. אם הדברים ימשיכו כך, החינוך הגבוה יאבד את אמון הציבור, ועם אובדן האמון - גם את המימון.

תגובות של מרצים לא-יושר אקדמי

מחקרים מראים שהרוב הגדול של המרצים מתנסה מדי שנה במקרים של אי-יושר אקדמי, אבל שרק מעטים מביניהם מפנים את המקרים הללו לטיפול הגופים במוסד המיועדים לכך. יש לכך שתי סיבות עיקריות: אי-הכרה בכך שאי-יושר אקדמי מהווה בעיה וקיום גורמים המונעים ממרצים לנקוט פעולה.

אי-הכרה בבעייתיות של אי-יושר אקדמי

מחקרים מראים שאנשי סגל רבים לא מאמינים בקיום של בעיית אי-יושר אצל תלמידיהם. יש גם המכירים בבעיה, אך אינם סבורים שצריך לטפל בה. הם טוענים שאין בעיות של אי-יושר בקורסים שלהם או שאולי קיימת בעיה, אבל הם לא רוצים לדעת עליה או שהם סבורים שהיא יכולה לתרום לקידום הלמידה של הסטודנטים. כשמרצים מתעלמים מבעיות של אי-יושר, סטודנטים ישרים תופסים זאת כמעשה בלתי-מוסרי וכועסים עליהם.

גורמים המונעים ממרצים לנקוט פעולה נגד רמאות תלמידיים

מתח רגשי: באופן כללי, ביצוע של משימות לא נעימות גורם לתגובות של מתח ולחץ אצל אנשים רבים. האשמה של סטודנטים במעשי אי-יושר גורמת למרצים למתח רגשי, ולכן הם נמנעים לפעמים מלטפל בבעיה.

חוסר ידע וחוסר הכשרה לטיפול בבעיות מסוג זה: בדרך כלל מרצים לא עוברים הכשרה לטיפול בבעיות של אי-יושר אקדמי בדרכים של מניעה או של התמודדות כשהבעיה מתרחשת. חוסר הידע של המרצים על הדרכים להתמודדות עם הבעיות מעצים את תחושת המתח והתסכול שלהם. מסתבר גם שברוב המוסדות האקדמיים אין כתובת מוגדרת האחראית לתיאום המאמצים לצמצום מקרים של אי-יושר אקדמי, לטיפול בהם או לייעוץ למרצים איך לטפל בהם.

השקעת זמן רבה: טיפול בבעיות של אי-יושר אקדמי עלול לדרוש השקעת זמן רבה, למשל לשם איסוף עדויות על מעשה הרמייה (בעיקר במקרים של חשד לפלגיאט), זמן להצגת הטיעונים בפני ועדה או אדמיניסטרטורים וכיוצא באלה הליכים הדורשים זמן. איש הסגל העמוס בלאו הכי עלול עקב כך להחליט לוותר על התלונה.

פגיעה בתדמית: יש מרצים החוששים להתלונן על מעשי אי-

של מהי ההתנהגות הנכונה/ראויה, של מה מותר. למשל ציטוט ממאמר ללא ציון המקור או קריאת תמצית המאמר במקום המאמר המלא.

סיבות והצדקות שנותנים סטודנטים להתנהגות של אי-יושר אקדמי

מחקרים זיהו סטודנטים מצדיקים התנהגות של אי-יושר אקדמי בסיבות הבאות:

1. קיום גורמים שמקדמים את המוטיבציה להתנהגות כזאת

- א. דאגה להצלחה בלימודים: אם לא ארמה; אכשל בלימודים או לא אצליח לקבל ציונים גבוהים.
- ב. לחץ חיצוני
אקדמי: עומס העבודה בקורס גדול מדי; אחרים בקורס מרמים וזה יגרום לי להצליח פחות ביחס לאחרים; המרצה לא הסביר את החומר בצורה מתאימה; היו יותר מדי מבחנים בתקופה קצרה.
לא אקדמי: ההורים שלי לוחצים עלי; אני עובד במשרה מלאה ונשאר לי רק זמן מועט להקדיש ללימודים; הייתי חולה ולא נשאר לי מספיק זמן להתכונן; התמיכה הכספית שאני מקבל עבור הלימודים תלויה בציונים שלי; אני זקוק לציונים טובים כדי לקבל משרה מבוקשת/מענק או להתקבל ללימודי התואר הבא/ ללימודים מקצועיים.
- ג. מרצה שאינו הוגן: הקריטריונים שלו למתן ציונים קשוחים מדי; המבחנים שלו אינם הוגנים ומיועדים להכשיל סטודנטים; עומס העבודות בקורס הוא מוגזם ובלתי-אפשרי לעמוד בו.
- ד. חוסר רצון להשקיע מאמץ: לא ביקרתי בשיעורים; לא רציתי לעשות את העבודה.
- ה. נאמנות לאחרים: רציתי לעזור לחבר; רציתי לשמור על נאמנות לקבוצה שלי.
- ו. גורמים מקדמי מוטיבציה אחרים: הייתה לי הזדמנות בלתי צפויה שלא ניתן לעמוד בפניה; עבורי לרמות זה אתגר/משחק.

2. סיבות והצדקות שסטודנטים מציגים למעורבות באי-יושר אקדמי

- א. תנאים חיצוניים מעודדים: רק מעטים ביותר נתפסים; לא מעונישים על אי-יושר אקדמי גם אם נתפסים; קל לקרוא את טופסי המבחנים של הסטודנטים שיושבים לידי בזמן המבחן; המרצה עזב את החדר בזמן המבחן.
- דחיית אפשרות של נזק: רמאות לא פוגעת באף אחד; אין רע ברמאות בקורסים שאינם שייכים לתחום ההתמחות העיקרי שלי.
- דחיית אחריות אישית: חליתי בשפעת ולא הספקתי לקרוא את כל החומר; הקורס הזה קשה מדי; למרצה לא אכפת מהסטודנטים.
- דחיית הסתכנות אישית: המרצה לא יעשה לי שום דבר; לא תופסים אף אחד.

שממנו נלקחה העבודה או הרכוש האינטלקטואלי. כלומר הסטודנט גונב רכוש אינטלקטואלי של אדם אחר ללא הסכמתו. כך למשל במקרה של הגשת עבודה שנכתבה על ידי אדם אחר (זה מתייחס לעבודה כולה או רק לציטוט, אלמנט גרפי, קטע מוסיקלי וכדומה), קניית עבודה ממקור מסחרי מבלי לציין את המקור או הגשת מאמר זהה בכמה קורסים לשם קבלת קרדיט אקדמי מבלי לקבל לכך את הסכמתם של המרצים הרלוונטיים.

4. תמיכה בפעולות של אי-יושר אקדמי: עזרה מכוונת לאדם אחר לעיסוק בסוג כלשהו של אי-יושר אקדמי.
5. שקר: מסירת מידע שקרי למרצה במסגרת עבודה לשם קרדיט אקדמי, כמו מתן סיבה לא נכונה להיעדרות ממבחן או לאי-הגשת עבודה בזמן.
6. אי-תרומה לעבודה קבוצתית שיתופית: הימנעות התלמיד מלתרום חלק הוגן לעבודה שיתופית המיועדת להגשה לשם קרדיט אקדמי.
7. חבלה/פגיעה מכוונת: מניעה מכוונת מאחרים לבצע את עבודתם האקדמית, כמו למשל פגיעה בניסוי מעבדה של מישהו אחר או סילוק חומרי קריאה שמורים בספרייה כדי שאחרים לא יוכלו להשיג אותם ולהשתמש בהם.

חמש נורמות שהרוב הגדול של הסטודנטים אינם תופסים כאי-יושר אקדמי

- מחקרים מראים שהרוב הגדול של הסטודנטים מאמינים בהתנהגויות הבאות:
1. מותר להשתמש במבחנים משנים קודמות גם אם המרצה לא חשף אותם ולא התיר את השימוש בהם, אלא הם הושגו ללא ידיעת המרצה.
  2. זה בסדר לעשות קיצורי דרך. למשל לקרוא תמצית של מאמר במקום את המאמר המלא, לקרוא תרגום של מאמר שכתוב בשפה זרה במקום לקרוא את המאמר המקורי, לצטט תוכן ממקור שהכותב לא קרא אותו ולזייף או להטות תוצאות בדוחות מעבדה.
  3. מותר לשתף פעולה באופן בלתי-מורשה עם אחרים בהכנת מטלות הבית, בהעתקת מטלות הבית, בהעתקה מחבר במבחן, בעזרה לחבר במטלות הבית או במבחן או בפעילות אחרת המיועדת לרמות את המרצה.
  4. זה בסדר להשתמש בצורות מסוימות של פליגיאט, כמו השמטת מקורות של כמה ציטוטים.
  5. מותר לרמות את המורה. למשל להמציא סיבות שקריות להיעדרות ממבחן או לדחייה במסירת עבודה לאחר מועד ההגשה או לסמן יותר מתשובה אחת בשאלה במבחן רב-ברירה בכוונה שהמרצה "יבחר" את התשובה הנכונה.

סיבות/הצדקות של מרצים להתנהגות של אי-יושר של סטודנטים

סקרים שנערכו בין מרצים זיהו שתי אמונות שכיחות ביותר: ההתנהגות של הסטודנט נגרמה בשוגג ולא בכוונה. למשל סימון של יותר מתשובה נכונה אחת לשאלה במבחן רב-ברירה או אי-ציטוט של כל המקורות שמשמשים בהם בכתבת עבודה. ההתנהגות של הסטודנט נגרמה בשל חוסר מודעות/ידיעה

במקרים שהתנהגות המרצה נתפסת בעיניהם כבלתי-הוגנת. לפיכך מרצים יכולים לצמצם מקרים של אי-ישר על ידי השלטת אווירה של הוגנות ביחסיהם עם התלמידים. מחקרים על הוגנות ביחסי מרצים לתלמידים זיהו שלוש קטגוריות עיקריות של חוסר הוגנות שפוגעות בסטודנטים: הוגנות בהתייחסות לסטודנטים; הוגנות בהליכי הלמידה וההערכה בקורס; הוגנות במתן הציונים. להלן הפירוט.

א. הוגנות בהתייחסות של מרצים לסטודנטים

זהו סוג ההוגנות החשוב ביותר בעיני הסטודנטים, והוא כולל חמישה היבטים:

שוויון בהתייחסות לכולם: הסטודנטים מצפים מהמרצים להעניק לכל תלמידי הכיתה יחס דומה. ייתכן שמרצים אינם מודעים לכך, אבל תמיד יש תלמידים בכיתה שהם מחבבים יותר (או פחות) מאחרים, ובאופן בלתי-מודע הם מתייחסים אליהם בזמן השיעורים באופן שונה מלאחרים, למשל נותנים להם הזדמנויות רבות יותר להשיב על שאלות או מאפשרים להם לשלוט בדיונים. התנהגות כזאת של המרצה מכעיסה מאוד את שאר התלמידים וגורמת לניכור. לפיכך מרצים צריכים לבחון אם הם מעניקים יחס דומה לכל התלמידים ולהימנע ככל האפשר מהגעת העדפות.

יחס של כבוד: סטודנטים מצפים מהמרצה להתייחס אליהם בנימוס ובכבוד. הרוב הגדול של הסטודנטים מפתחים רגשות שליליים כלפי מרצה שעושה צחוק מסטודנט או שמתייחס לשאלה של סטודנט כאילו היא טיפשית. כאשר סטודנטים מציגים רעיונות ועמדות בנוגע לנושאים מסוימים, גם אם מנוגדים לאלו של המרצה, הם מצפים שהוא יקשיב להם, ישקול את דבריהם בכובד ראש ובזהירות וישיב על רעיונות אלו לאחר חשיבה מעמיקה. אם סטודנטים מרגישים שמרצה משפיל/מנמיך/מבזה אותם או סטודנטים אחרים באופן מילולי או לא מילולי, הערכתם אליו יורדת. רגשות שליליים אלו מעודדים סטודנטים לנהוג באי-ישר, כאילו כדי לנקום במרצה ולפגוע בערכים שבהם הוא דוגל. סטודנטים מצפים ממרצים לנהוג בנימוס אפילו כלפי סטודנטים שהתנהגותם שלילית בעליל, כמו הללו המדברים בקול רם, קוראים עיתון במופגן או נרדמים בזמן השיעור. ואכן המרצים צריכים לשמש מודל להתנהגות לתלמידיהם, ואפילו במקרים קיצוניים כאלה על המרצים לשמור על שלוות נפש ולא להיגרר להערות הפוגעות בסטודנטים בפומבי. במקרים כאלה עדיף להזמין את התלמיד שנוהג בחוסר כבוד במורה ובשיעוריו לשיחה שלא בזמן שיעור, ורק אז לדבר עמו בצורה קשוחה יותר.

הפגנת דאגה לסטודנטים ועניין בהם: כפי שראינו בפרק השני, אחת ההצדקות שסטודנטים נותנים למעשי אי-ישר אקדמי היא "למרצה לא איכפת מהסטודנטים". במחקר ששאל סטודנטים על הדרכים להפחתת מעשי אי-ישר, הם הציעו להגביר ולשפר את ההתייחסות האישית של המרצה אליהם. הם הציעו דרכים מגוונות למתן התייחסות אישית: לפנות לסטודנטים בשמם, לעודד את הסטודנטים לשוחח עם המרצה באופן אישי וקבוצתי לפני השיעורים ואחריהם או בשעות הקבלה, להתכתב עם המרצים בדוא"ל, לתת שיעורי השלמה שיעזרו לסטודנטים בלימודיהם בקורס, לענות

מוסר סלקטיבי: אני מרמה רק כדי להצליח בקורסים קשים; אני אדם ישר, אבל לפעמים חייבים לרמות; חברים נמצאים במקום ראשון, ואם הם צריכים את עזרתי, אין ברירה. **פעולה הכרחית:** אם אכשל בלימודי באוניברסיטה הורי יהרגו אותי; אם לא אקבל ציונים טובים אאבד את התמיכה הכספית בלימודי.

אי-ישר כנורמה: כולם מרמים; כל המנהיגים מרמים אז למה לא אני? אדמיניסטרטורים ומרצים אינם מתנגדים לרמאות.

פרק 3: אמצעי מניעה - השלטת ישרה אקדמית בכיתה

פרק זה עוסק בדרכים חיוביות שבהן מרצים יכולים לחזק ישרה אקדמית בכיתותיהם. הדרך העיקרית לכך היא הנהגת הוראה טובה/יעילה שעוזרת לתלמידים להצליח בלמידה בקורס ומקדמת את הידע הרלוונטי שלהם. דרך זו נותנת מענה לאחת ההצדקות שתוארו בפרק השני על כך ש"המרצה לא הסביר את החומר בצורה מתאימה".

לא נעסוק כאן בתיאור דרכים ובהצגת טיפים לקידום ההוראה הטובה/יעילה (יש מקורות רבים לכך). בפרק זה נתמקד רק בהיבט אחד חשוב מאוד של ההוראה הטובה - ההיבט של הנהגת אווירת כיתה תומכת וחיובית. הוכח כי קיום של היבט זה מפחית את המוטיבציה של הסטודנטים למעשי אי-ישר, ואילו היעדר ההיבט מעורר את הסטודנטים למעשי אי-ישר.

הנהגת אווירת כיתה תומכת וחיובית

המונח אווירת כיתה מתייחס להיבטים החברתיים-פסיכולוגיים של יחסי הגומלין בין מרצים וסטודנטים. אווירת כיתה חיובית היא אווירה חמה, אכפתית ותומכת בסטודנטים. בכך היא מקדמת את הלמידה ואת הרצון הטוב של הסטודנטים כלפי המורה ומפחיתה את המוטיבציה של הסטודנטים לעסוק במעשי אי-ישר. לעומת זאת, אווירת כיתה שלילית היא מענישה, לא אכפתית ומפריעה ללמידה, ולכן מעודדת סטודנטים להתנהגות שלילית, כמו רמאות ושקר, המכוונת כנגד המורה עקב מה שהם תופסים כחוסר עניין בהם ובלמידתם.

בדרך כלל מרצים אינם פועלים במודע ליצירת אווירת כיתה שלילית, אבל הם עלולים ליצור אווירה כזאת, אפילו במידה מעטה, באופן בלתי-מודע. כך הם סוללים את הדרך לסטודנטים להצדקה של מעשי אי-ישר. ההיבט של אווירת כיתה שקשור באופן החזק ביותר לאי-ישר אקדמי הוא **הוגנות המורה**, כפי שהיא נתפסת על ידי התלמידים.

הוגנות המורה וישר אקדמי של הסטודנטים

בפרק הקודם הוצגו הסברים של סטודנטים על הסיבות להתנהגות של אי-ישר. הנימוק העיקרי שהתייחס למרצים היה שהמרצה אינו הוגן ("הקריטריונים שלו למתן ציונים קשוחים מדי"), "המבחנים שלו אינם הוגנים ומיועדים להכשיל סטודנטים", "עומס העבודות בקורס הוא מוגזם ובלתי אפשרי לעמוד בו". כלומר סטודנטים רואים התנהגות של אי-ישר כלגיטימית

לתכנן את הקורס, עליהם לקחת בחשבון את הרקע הקודם ואת היכולות שיש לסטודנטים הרשומים לקורס. פעמים רבות קורה שבמהלך השנים רמת התלמידים הרשומים בקורס הולכת ויורדת ויש להתאים לכך את דרישות הקורס. אם הורדת דרישות הקורס מנוגדת למדיניות המוסד, יש לטפל בכך בתנאי הקבלה של תלמידים לאותה תכנית לימודים. כשהם מלמדים תלמידים חדשים - של השנה הראשונה - על המרצים לקחת בחשבון שתלמידים אלו לומדים בנוסף לחומר של הקורס גם כישורי למידה מסוג חדש שלא היה להם עד כה, ויש להתאים לכך את חומר הקורס, את המטלות ואת המבחנים.

מבחנים: סיבה נוספת להתנהגות של רמייה היא ההרגשה ש"המבחנים שלו אינם הוגנים ומיועדים להכשיל סטודנטים". יש שלושה גורמים שמקדמים אצל סטודנטים את ההרגשה שהמבחן הוגן:

- כל החומר במבחן הוא רלוונטי לקורס וכוסה במהלך הקורס בשיעורים, בחומרי הקריאה או במטלות.

- רמת הקושי של המבחן מתאימה לרמת מרבית התלמידים שלומדים בקורס. סטודנטים מתרגזים במיוחד כשהם תופסים מבחן כ"מבחן סינון", כלומר ככזה המיועד להכשיל בכוונה חלק מהם כדי לצמצם את מספר התלמידים בקורס או במחלקה/פקולטה. במקרים של מבחני סינון, ואפילו במבחנים שסטודנטים תופסים כקשים ולא הוגנים, הסטודנטים מפתחים הצדקה לרמאות במבחן.

- המבחן מעוצב ומתוכנן היטב במסגרת הזמן המוקצב ושאלות המבחן מנוסחות היטב, באופן בהיר וחד-משמעי. בעיקר במבחנים רבי-ברירה, האפשרויות לתשובה צריכות להיות מובחנות ומנוסחות בבהירות רבה.

מתן משוב: משוב מיידי ובונה לסטודנטים על תוצאות של הערכת מטלות הבית והמבחנים מוביל את הסטודנטים לתפיסת המרצים כהוגנים ואכפתיים. משוב בונה הוא כזה המסביר מדוע תשובות בלתי-נכונות הן כאלו, בייחוד אם אלו שאלות שאחוז גבוה מהסטודנטים שגו בהן.

מתן הזדמנות לסטודנטים להשמיע את דעתם: מרצים צריכים לעודד סטודנטים להתבטא בכיתה ולתת משוב על המתרחש בקורס. לדוגמה, עליהם להתייחס במלוא הרצינות לתלונות סטודנטים על שאלה במבחן שנוסחה באופן לא ברור או על שאלה במבחן רב-ברירה שיש לה יותר מתשובה אחת נכונה. כאשר המרצים מעריכים שתלונות התלמידים מוצדקות, הם צריכים לנקוט פעולה לתיקון המצב. המרצים צריכים גם לוודא שהסטודנטים מבינים במלואן את כל הדרישות הנוגעות למטלות הבית שעליהם למלא.

ג. הוגנות במתן הציונים

הסטודנטים רוצים שהציונים שלהם ישקפו באופן מדויק את הביצועים שלהם. אחת ההצדקות למעשי רמייה שהוצגה בפרק השני היא "הקריטריונים שלו למתן ציונים קשוחים מדי", כלומר המרצה נותן ציונים נמוכים מדי לדעת הסטודנטים. אם סטודנטים מרגישים שהם קיבלו ציונים נמוכים מהמגיע להם לדעתם, רבים מביניהם ירמו במבחן כדי להשיג את מה שלדעתם מגיע להם בזכות. להלן כמה קווים מנחים למתן ציונים הוגנים.

לשאלות באופן זהיר ושקול, להזמין סטודנטים שמתקשים בלימודיהם ולעזור להם באופן אישי ולייעץ ולהנחות על הדרכים להתמודדות עם הקשיים. דרכים נוספות: מתן תשומת לב וטיפול מיידי בתלונות של סטודנטים, נקיטת אמצעים יעילים ומעשיים אם מסתבר שהתלונות הללו מוצדקות והסברת הצדקת התגובות, אם התלונות הללו נמצאות כבלתי-מוצדקות. המרצים יכולים להציג את עצמם לסטודנטים באופן אישי יותר, למשל בכך שיספרו מדי פעם על עבודתם המקצועית כמו כינוסים שהשתתפו בהם או מחקרים שערכו. אפשר גם לעודד קשרים ויחסי גומלין בין הסטודנטים לבין עצמם על ידי מתן מטלות בית לעבודה בקבוצות וגם על ידי עבודה בקבוצות בזמן השיעור.

הפגנת יושרה: יש להיות עקביים וישרים באכיפת החוקים/הליכים שמציבים לסטודנטים. כך המרצים ייתפסו כהוגנים כלפי כולם. יש להסביר מראש את החוקים/הליכים הללו באופן מלא ובהיר, ובייחוד להצדיק את אלו מבין הכללים וההליכים שעלולים להתפרש בעיני הסטודנטים כבלתי-צודקים. יש לקיים תמיד הבטחות בנוגע למתן פרס ועונש ולהודות כאשר לא יודעים להשיב על שאלה מסוימות.

התנהגות חברתית מקובלת: ההתנהגות צריכה להיות כזו המקובלת בחברה. יש להישמע לחוקים של התנהגות נאותה ולהימנע מפגיעה בסטודנטים על רקע של היבטים רגישים כמו עדה, דת, מגזר באוכלוסייה, מגדר, אמונות פוליטיות וכדומה. יש לכבד את פרטיות הסטודנטים ולא לדרוש מהם לחשוף בפומבי מידע אישי במהלך דיון בכיתה. יש לשמור על מרחק אישי וחברתי מהסטודנטים.

ב. הוגנות בהליכי הלמידה וההערכה בקורס

תפיסת הליכים בקורס כהוגנים קשורה בעיני הסטודנטים לארבעה היבטים: עומס העבודה בקורס, מבחנים, מתן משוב על ידי המרצה ומתן אפשרות לסטודנטים להשמיע את דעתם.

עומס העבודה בקורס: אחד ההסברים להתנהגות של אי-ישר אקדמי היא ההרגשה שהמרצה אינו הוגן משום ש"עומס העבודות בקורס הוא מוגזם ובלתי-אפשרי לעמוד בו". במחקרים אחדים אכן נמצא קשר ישר בין תפיסות של סטודנטים בנוגע לעומס העבודה בקורס לבין הדיווחים שלהם על השכיחות של מעשי אי-ישר. לא תמיד המרצה "אשם" בתפיסת עומס היתר - יש סטודנטים מסוימים סבורים שעומס העבודה בקורס גדול מדי, כאשר למעשה הוא לא, וזאת למשל משום שהם עוסקים בדברים שאינם שייכים ללימודים אך שגוזלים חלק ניכר מזמנם (עבודה, משפחה, חיים חברתיים), חסרים ברקע וביכולות הדרושים ללימוד הקורס ועוד. יש מקרים לא מעטים, עם זאת, שבהם מרצים אכן מטילים עומס עבודה שהוא גדול מדי עבור כולם. בעיה זו שכוחה במיוחד בתחומי תוכן דינמיים, כלומר תחומים שבסיס הידע שלהם משתנה באופן מהיר והמרצים לחוצים להספיק יותר ויותר חומר באותה מסגרת של זמן. במקרים שכאלה, המרצים צריכים לתכנן מראש, מחדש מדי סמסטר, את החומר שיועבר בקורס ולהוציא מהסילבוס נושאים אחדים שלימדו בעבר שעשויים להטיל מעמסה גדולה בגלל תוספת של נושאים חדשים. כמו כן, בבואם

איך תציננו כל מטלה וכל עבודה או מבחן ואיך תקבעו את ציון הקורס הסופי. בדרך כלל מסבירים ומפרטים זאת בסילבוס שמחולק בתחילת הקורס.

אל תשנו את מדיניות הציונים במהלך הקורס. מדיניות הציונים צריכה להיקבע בתחילת הקורס ואין לשנותה לאחר מכן, פרט למקרים נדירים של נסיבות מיוחדות ובלתי-צפויות מראש. במקרים מיוחדים אלו, הסבירו לתלמידים את הנסיבות שמצריכות את השינוי ואת המדיניות החדשה.

הערה:

הפרקים הרביעי והחמישי (שאינם מתומצתים כאן) מציגים היבטים של טיפול באי-ישר אקדמי שהם שליליים יותר ומעוררים יותר את דאגת המרצים, כמו מניעת מעשי אי-ישר ועריכת מעקבים למניעתם, וגם דרכים לעימות עם סטודנטים ועם מצבים שבהם מתגלים מקרים של אי-ישר אקדמי.

שימרו על הנהלים ועל רמת הציונים הנהוגים במוסד שלכם ובמחלקה שבה אתם מלמדים. אם אין נהלים רשמיים, רמת הציונים והתפלגות הציונים בקורסים שלכם צריכות להיות דומות לאלו שבקורסים דומים אחרים במחלקה. סטודנטים נוהגים להשוות ציונים עם חבריהם ומרגישים מרומים אם ציוניהם נמוכים מאלו של חבריהם במצבים דומים, ואז הם נוטים לרמות בעצמם.

השתמשו בכלי הערכה מדויקים. כלי הערכה: מבחנים (פתוחים או רבי-ברירה), עבודות/פרויקטים, דיווחים על חומרי קריאה, הצגות והשתתפות בכיתה ומטלות אחרות, צריכים להמציא לכם מידע מדויק על ביצועי הסטודנט בהקשר ללמידתו בקורס.

השתמשו בשיטות הערכה מרובות ומגוונות: כל סטודנט טוב יותר בחלק מסוגי המטלות ופחות טוב באחרות, וצריך לתת הזדמנות לכל אחד להצטיין בתחום שבו הוא טוב. **יידעו את התלמידים מראש איך ייקבע ציונם בקורס:** הסבירו

מאמרים נוספים בנושא אתיקה אקדמית

- 11 דרכים לכינון עמוד שדרה אקדמי. שרה זמיר. [9] עמ' 52. (2010). http://www.colman.ac.il/research/teaching_per/al_hagova/current/bryant/Documents/52-54.pdf

בכתב העת "דפים"

- בשביל מי ובשביל מה? גורמי הטיה בהערכת ההוראה והקורס במכללה לחינוך ושאלת תרומת ההליך למוערכים ולארגון. שלומית אבדור, [41] עמ' 10. (2006). http://library.macam.ac.il/study/pdf_files/d8922.pdf

מאמרים באנגלית על ידי חברי הפורום

- Mobile Culture in College Lectures: Instructors' and Students' Perspectives: Ronen Hammer, Miki Ronen, Amit Sharon, Tali Lankry, Yoni Huberman, and Victoria Zamtsov <http://www.ijello.org/Volume6/IJELLOv6p293-304Hammer709.pdf>

ספרים ומאמרים מועילים אחרים באנגלית בנושא

- Steven M. Cahn (ed.), *Moral Problems in Higher Education*, Temple University Press, 2011. <https://sites.google.com/site/podnetwork/pod-network-news/pod-network-news-archives/spring-2011/pod-essays-on-teaching-excellence> <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/tl.v1996:66/issuetoc#group4>

פעילויות של מרכז ייעודי בארה"ב לנושאי ישרה אקדמית

- <http://www.academicintegrity.org/>

- **מאמרים בכתב העת "על הגובה"** (בסוגריים מרובעים, מספר החוברת) העתקה בבחינות - כשל של מערכת החינוך. אלי זמסקי. [3] עמ' 63. (2004).

http://www2.colman.ac.il/al_hagova/1/22eli_zamski.pdf

- יושר אקדמי במוסדות להשכלה גבוהה בארץ. יואל חשין. [5] עמ' 17. (2006).

http://www2.colman.ac.il/al_hagova/5/yual_hashin.pdf

- שחזור מבחנים על ידי סטודנטים - האם חציית קו אדום? אורנה אלרואי-שטיין ונירה חטיבה. [7] עמ' 52. (2008).

http://www2.colman.ac.il/al_hagova/7/16____.pdf

- זילות בערכים אקדמיים בעידן מהפיכת המידע והתקשורת. אורנה אלרואי-שטיין. [7] עמ' 56. (2008).

http://www2.colman.ac.il/al_hagova/7/18.pdf

- שחזור מבחנים: תגובות למאמר על שחזור מבחנים ב"על הגובה" 7. גדעון גרפי, דורון בקל-אילון. [8] עמ' 49. (2009).

http://www.colman.ac.il/research/teaching_per/al_hagova/previews/current/Documents/14.pdf

- אי יושר אקדמי בכיתה: עדכון. [8] עמ' 35 (2009). Chris Moberg, Jane Z. Sojka, & Ashok Gupta תרגום ועיבוד דן בנור.

http://www.colman.ac.il/research/teaching_per/al_hagova/previews/current/Documents/09.pdf

- איך להימנע מפלגיאט (Plagiarism)? אתיקה של ציטוט ושימוש בידע קודם. ערן שר. [8] עמ' 38. (2009).

http://www.colman.ac.il/research/teaching_per/al_hagova/previews/current/Documents/10.pdf